VNITŘNÍ TRH S ENERGIÍ

Tento dokument vysvětluje vnitřní trh EU s energií, včetně jeho právního základu, cílů a pravidel pro trhy s elektřinou, plynem a vodíkem. Nastiňuje, jakým způsobem EU usiluje o vytvoření konkurenceschopného, integrovaného a dobře fungujícího trhu s energií odstraněním překážek mezi členskými státy, zlepšením přeshraničního obchodu a ochranou spotřebitelů. Dále poukazuje na úlohu Evropského parlamentu při utváření politik pro trh s energií a dohledu nad ním.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

Politika vnitřního trhu EU s energií je založena na:

— článku 114 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU), který umožňuje Parlamentu a Radě přijímat řádným legislativním postupem opatření k harmonizaci, jejímž cílem je vytvořit vnitřní trh EU s vysokou úrovní ochrany zdraví, bezpečnosti, ochrany životního prostředí a ochrany spotřebitele,

— článku 194 SFEU, který stanoví energetickou politiku jako sdílenou pravomoc EU a jejích členských států. Účelem je zajistit fungování trhu EU s energií a bezpečnost jejích dodávek energie.

CÍLE

Plně integrovaný, konkurenceschopný a řádně fungující vnitřní trh s energií zajišťuje dostupné ceny energie, vysílá potřebné cenové signály pro investice do zelené energie, zabezpečuje dodávky energie a otevírá nejméně nákladnou cestu ke klimatické neutralitě. EU usiluje o dosažení uvedených cílů tím, že:

— odstraňuje překážky obchodu a úzká místa v přeshraniční infrastruktuře,

— podporuje cenovou dostupnost energie, cenovou stabilitu a flexibilitu,

— zajišťuje přísné předpisy v oblasti životního prostředí a bezpečnosti,

— zabezpečuje dodávky energie a diverzifikuje kritické dodavatelské řetězce,

— usiluje o sladění daňové a cenové politiky se společnými normami a standardy.

Koncepce takového trhu s energií zajišťuje spravedlivý přístup, nepřítomnost diskriminace, silnou ochranu spotřebitele i aktivní účast občanů. Udržuje rovněž dostatečnou úroveň dodávek a výroby energie tím, že upřednostňuje energetickou účinnost (2.3.8) a podporuje energii z obnovitelných zdrojů (2.3.9).

VÝSLEDKY

A. Liberalizace trhů s energií

Vnitřní trh EU s energií se vyvinul prostřednictvím několika legislativních balíčků a přešel od vnitrostátních monopolů k otevřenému, integrovanému a konkurenceschopnému systému. Součástí legislativních balíčků je:

— První energetický balíček, jenž byl přijat v letech 1996 až 1998, a který poprvé otevřel vnitrostátní odvětví energetiky konkurenci.

— Druhý energetický balíček byl přijat v roce 2003 a umožnil průmyslovým odběratelům a domácnostem vybrat si své vlastní dodavatele energií ze širšího spektra konkurentů.

— Třetí energetický balíček přijatý v roce 2009 upravil oddělení výroby a dodávek energie od přenosových sítí, tj. „oddělení", a posílil práva spotřebitelů na maloobchodních trzích. Zřídil Agenturu Evropské unie pro spolupráci energetických regulačních orgánů (ACER) a Evropské sítě provozovatelů přenosových soustav (ENTSO) s cílem dohlížet na spravedlnost trhu.

— Čtvrtý energetický balíček, který byl přijat v roce 2019, zavedl nová pravidla pro energii z obnovitelných zdrojů, pobídky pro spotřebitele a omezení dotací pro elektrárny, jako jsou kapacitní mechanismy. Vyžadovala se v něm příprava plánů na zmírnění rizik v případě elektroenergetických krizí a posílení pravomocí agentury ACER v oblasti přeshraniční spolupráce.

— Pátý energetický balíček, známý jako „Fit for 55", jenž byl přijat v roce 2024, uvádí energetické cíle EU do souladu s jejím záměrem snížit své emise skleníkových plynů do roku 2030 o 55 % a do roku 2050 dosáhnout klimatické neutrality. Rozšířil pravidla týkající se plynu na dekarbonizované plyny, včetně vodíku.

— Po plošné ruské invazi na Ukrajinu byl v roce 2022 přijat plán REPowerEU, jenž byl navržen s cílem postupně ukončit dovoz ruské energie z fosilních zdrojů, diverzifikovat zdroje energie, zavést opatření na úsporu energie a urychlit přechod na obnovitelné zdroje energie. V roce 2023 zavedla EU na trhu s elektřinou dlouhodobé smlouvy, aby stabilizovala ceny a ochránila zranitelné spotřebitele. V roce 2026 přijala pravidla pro postupné ukončení dovozu prostřednictvím plynovodů a zkapalněného zemního plynu (LNG) z Ruska.

B. Právní akty vymezující vnitřní trh EU s energií

Následující právní akty EU stanovují hlavní zásady, koncepci a pravidla pro fungování vnitřních trhů s elektřinou a (dekarbonizovaným) plynem, připravenost na krize i krizové řízení, integritu a transparentnost trhu, bezpečnost dodávek energie, statistiky a postupné ukončení dovozu ruského plynu a přípravy na postupné ukončení dovozu ruské ropy:

— směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou z roku 2019,

— směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s plynem z obnovitelných zdrojů, se zemním plynem a s vodíkem z roku 2024,

— nařízení o vnitřním trhu s elektřinou z roku 2019,

— nařízení o vnitřním trhu s plynem z obnovitelných zdrojů, se zemním plynem a s vodíkem z roku 2024,

— nařízení o správě energetické unie a opatření v oblasti klimatu z roku 2018,

— nařízení o zřízení Agentury Evropské unie pro spolupráci energetických regulačních orgánů z roku 2019,

— nařízení o rizikové připravenosti v odvětví elektroenergetiky z roku 2019,

— nařízení o integritě a transparentnosti velkoobchodního trhu s energií z roku 2011,

— nařízení o evropských statistikách cen zemního plynu a elektřiny z roku 2016,

— směrnice o minimálních zásobách ropy nebo ropných produktů z roku 2009,

— nařízení o opatřeních na zajištění bezpečnosti dodávek zemního plynu z roku 2017,

— nařízení o postupném ukončení dovozu ruského plynu a přípravě postupného ukončení dovozu ruské ropy z roku 2026.

Za účelem úspěšně sledovat trh s energií, usnadnit energetickou integraci a provádět opatření stanovená ve stávajícím politickém rámci EU bylo zřízeno několik regulačních orgánů a provozovatelů:

1. Agentura EU pro spolupráci energetických regulačních orgánů (ACER)

Agentura ACER podporuje spolupráci mezi vnitrostátními energetickými regulačními orgány na regionální úrovni i na úrovni EU, zejména v přeshraničních oblastech. Mezi její cíle patří:

— sledování rozvoje energetických sítí a trhů,

— vyšetřování případů zneužívání trhu,

— koordinace uplatňování sankcí se státy EU,

— vypracovávání kodexů sítě a předkládání konečných návrhů Komisi,

— úloha v procesu přezkumu nabídkových zón na trhu s elektřinou.

2. Evropské sítě provozovatelů přenosových soustav

Provozovatelé přenosových soustav jsou odpovědní za přepravu elektřiny, plynu a vodíku prostřednictvím vnitrostátních a přeshraničních energetických sítí a dekarbonizované plynárenské infrastruktury.

Spolupráci zajišťují tyto evropské sítě provozovatelů přenosových soustav (ENTSO):

— Evropská síť provozovatelů elektroenergetických přenosových soustav (ENTSO-E),

— Evropská síť provozovatelů plynárenských přepravních soustav (ENTSO-G),

— Evropská síť provozovatelů vodíkových sítí (ENNOH).

Sítě ENTSO společně s agenturou ACER vypracovávají podrobná pravidla pro přístup k síti a technické kodexy, jejichž cílem je harmonizovat, integrovat a zvýšit účinnost energetických přenosových soustav. Sítě ENTSO rovněž zajišťují koordinaci provozu přenosové soustavy prostřednictvím výměny provozních informací a rozvíjejí společné normy a postupy pro zajištění bezpečnosti i pro případ nouze. Každé dva roky vypracují sítě ENTSO desetiletý plán rozvoje energetické sítě a dekarbonizované plynárenské infrastruktury EU a předloží jej agentuře ACER, která vydá stanovisko.

C. Stávající geopolitický kontext

Fungování vnitřního trhu EU s energií podrobily zkoušce nedávné energetické krize, které vyvolaly posun v závislosti EU na dovozu ruského plynu z plynovodů k dovozu LNG od spolehlivých partnerů.

Plošná invaze Ruska na Ukrajinu v roce 2022 a náhlý nárůst cen plynu přiváděného plynovody vedly EU k tomu, že Rusko označila za nespolehlivého dodavatele. EU se rozhodla zastavit veškerý dovoz ruského uhlí a postupně ukončit dovoz ruského plynu, LNG i ropy a v dlouhodobém horizontu veškerý dovoz energie.

Fungování trhu EU s energií dále ohrozila válka v Íránu v únoru 2026 a následné zastavení vývozu ropy a LNG přes Hormuzský průliv.

D. Další postup

V reakci na různé energetické otřesy zahájila EU v únoru 2025 Dohodu o čistém průmyslu a Akční plán pro cenově dostupnou energii, po nichž v roce 2026 následovala investiční strategie pro čistou energii, s cílem snížit náklady na energii, dokončit energetickou unii, přilákat investice do energie z obnovitelných zdrojů a infrastruktury a připravit se na nové energetické krize.

Akční plán pro cenově dostupnou energii znovu potvrzuje, že vnitřní trh EU s energií je hlavním nástrojem chránícím občany i podniky před vysokými cenami energie. Kromě jiných opatření navrhuje snížit zdanění elektřiny, odstranit z účtů složky neenergetických nákladů a stanovit účinnější síťové poplatky.

E. Bezpečnost dodávek energie

Energetická bezpečnost v EU závisí na několika opatřeních v odvětvích ropy, zemního plynu a elektrické energie.

Patří sem dosažení těchto cílů:

— cíl propojení elektrických sítí mezi státy EU ve výši nejméně 15 % do roku 2030,

— úrovně zásob plynu naplněné na 90 % kapacity před každou zimní sezónou,

— minimální zásoby ropy odpovídající 90 dnům průměrného denního čistého dovozu nebo 61 dnům průměrné denní vnitrostátní spotřeby, podle toho, která hodnota je vyšší,

— opatření koordinace a rizikové připravenosti v odvětví energetiky.

F. Transevropské energetické sítě

Integrace přeshraniční energetické infrastruktury v rámci EU se řídí nařízením o transevropských energetických sítích (3.5.1). Toto nařízení stanovilo hlavní směry pro rozvoj infrastruktury a zavedlo jak projekty společného zájmu v rámci EU, tak projekty společného zájmu se zeměmi, které nejsou členskými státy EU. V období 2021–2027 jsou tyto prioritní projekty financovány prostřednictvím Nástroje pro propojení Evropy v oblasti energetiky (3.5.2).

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Při přijímání všech legislativních balíčků o trzích s energiemi Parlament vždy výrazně podporoval oddělení vlastnictví přenosových soustav v odvětví elektroenergetiky,

plynu a vodíku, neboť je považuje za nejúčinnější nástroj, jímž lze nediskriminačním způsobem podporovat investice do infrastruktury, novým subjektům zajistit spravedlivý přístup k sítím a zaručit transparentnost na trhu s energií.

Parlament rovněž klade důraz na význam společného evropského přístupu v otázce střednědobých investic, větší spolupráce mezi regulačními orgány, zeměmi EU a provozovateli přenosových soustav a silného procesu harmonizace podmínek přístupu k síti.

Z podnětu Parlamentu byl kladen zvláštní důraz na posílení práv spotřebitelů v oblastech, jako je ochrana zranitelných zákazníků, řešení energetické chudoby, zajištění ochrany před odpojením i dodavatelů poslední instance.

Parlament se vždy důrazně zasazoval o posílení role agentury ACER a zdůrazňoval, že agentura musí získat nezbytné pravomoci, aby mohla překonat obtíže, které nemohou vyřešit vnitrostátní regulační orgány a jež brání integraci a řádnému fungování vnitřního trhu s energií.

V reakci na nedávnou energetickou krizi přijal několik usnesení, v nichž soustavně prosazuje okamžité a úplné ukončení veškerého dovozu energie z Ruska, spravedlivé rozdělení nákladů mezi všechny spotřebitele i silnou ochranu zranitelných spotřebitelů.

V roce 2025 Parlament důrazně odsoudil výzvy k návratu k dovozu energie z Ruska jako součást mírového urovnání na Ukrajině a zdůraznil, že je do roku 2027 třeba zakázat veškerý dovoz ruského zemního plynu v celé EU. Rovněž odsoudil plýtvání energií z obnovitelných zdrojů v důsledku přetížení sítě, zdůraznil význam investic do infrastruktury a navrhl závazný cíl propojení do roku 2036 a rozšíření plánů rozvoje sítě na dvacetiletý časový rámec.

Tento dokument vypracovala tematická sekce Evropského parlamentu pro transformaci, inovace a zdraví. Další informace naleznete na internetových stránkách Výboru pro průmysl, výzkum a energetiku Evropského parlamentu.

Kristin BECKER / Matteo Ciucci
04/2026